

Голові разової спеціалізованої
вченої ради PhD 12682
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»
д. е. н., професору Вікторії СМЕСОВІЙ

ВІДГУК

рецензента на дисертаційну роботу

ШВЕЦЯ Антона Сергійовича

на тему «**Розвиток людського капіталу в умовах четвертої промислової революції**», подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Сучасний етап світового економічного розвитку характеризується глибокими структурними трансформаціями, що відбуваються під суперечливим впливом технологічних, інституційних, соціальних та геополітичних чинників. Його ключовою ознакою є перехід до нової моделі господарювання, за якої знання, інформація та інновації стають визначальними факторами збереження та підвищення конкурентоспроможності як окремих суб'єктів господарювання, так і національних економік у цілому.

Як свідчить практика, в сучасних реаліях здатність економіки адаптуватися до динамічних глобальних викликів, забезпечувати ефективне використання ресурсів і створювати додану вартість на основі знань і технологій визначається, насамперед, якістю людського капіталу. Саме людський капітал у ХХІ столітті є джерелом економічного зростання, інноваційного розвитку та формування конкурентних переваг країн на світових ринках. Разом з тим, розгортання процесів, пов'язаних із четвертою промисловою революцією, супроводжується не тільки зростанням продуктивності праці, але й докорінною зміною структури зайнятості, появою нових професій і трансформацією вимог до компетенцій робочої сили. Цифровізація, автоматизація, розвиток штучного інтелекту та інших провідних технологій кардинально змінюють ринок праці, створюючи нові можливості, але водночас породжуючи загрози для традиційних форм зайнятості. Подібні суперечливі процеси вимагають адекватного наукового пояснення, тому тема дисертаційної роботи Швеця А.С. є актуальною та своєчасною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження Швеця Антона Сергійовича виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» та реалізовано в межах двох зареєстрованих наукових тем. За темою «Соціально-економічний розвиток в умовах четвертої промислової революції» (номер державної реєстрації 0121U108984) ним було обґрунтовано структуру

людського капіталу та визначено фактори його розвитку. За темою «Соціально-економічні трансформації в умовах загострення глобальних суперечностей» (номер державної реєстрації 0124U002791) автором було визначено системний характер впливу процесів цифровізації на розвиток людського капіталу.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення зі змістом дисертаційного дослідження Швеця А.С., його основними працями, опублікованими за даною тематикою дає підставу стверджувати про достатньо високий ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій. Основні положення отримані автором самостійно і полягають у з'ясуванні закономірностей розвитку людського капіталу та розробленні теоретико-методичних підходів до його оцінювання, обґрунтуванні напрямів реформування національного людського капіталу через реалізацію довгострокової державної політики.

Об'єкт і предмет дисертаційного дослідження сформульовано коректно та логічно пов'язані з метою роботи. Поставлені в дисертації завдання є обґрунтованими і дозволяють повною мірою розкрити мету дослідження. Висновки є логічними, окреслюють основні наукові результати та мають практичну спрямованість.

Дисертаційна робота ґрунтується на використанні загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання: аналізу, синтезу, єдності історичного та логічного, наукового абстрагування, системного та структурного аналізу, аналізу та синтезу, індукції, дедукції та наукового узагальнення, інтегрально-індексного методу, сценарного підходу, статистичного та економетричного аналізу. Обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи також сприяло використання автором нормативно-правових, довідково-інформаційних та аналітичних матеріалів з обраної наукової проблематики, звітів міжнародних організацій, матеріалів Державної служби статистики України, міжнародних науково-практичних конференцій та матеріалів, розміщені у мережі Інтернет, наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників.

У першому розділі даної роботи Швецем А.С. було проаналізовано еволюцію поглядів з проблематики людського капіталу та зроблено висновок про поступову зміну наукових уявлень про роль людини в економічному розвитку – від трактування її як одного з факторів виробництва до розуміння як визначального ресурсу соціально-економічного прогресу. Дисертантом було підкреслено системний характер природи людського капіталу та визначено специфіку його історичного розвитку через зміну та ускладнення внутрішньої структури (знань, умінь, навичок і здібностей) в результаті взаємодії системи ендогенних та екзогенних факторів.

У другому розділі дисертаційного дослідження його автором було проаналізовано напрями та фактори впливу на розвиток людського капіталу четвертої промислової революції. Було підкреслено системний вплив технологічних, економічних, соціально-психологічних та екологічних чинників,

які зумовили трансформації внутрішньої структури людського капіталу, важливих професійних компетенцій і навичок. Для оцінювання рівня людського капіталу Швецем А.С. було запропоновано методику розрахунку інтегрованого індексу людського капіталу, яка, на його думку, дозволяє більш повно відобразити як потенціал людського капіталу, так і можливості його ефективної реалізації в умовах четвертої промислової революції. Побудована на основі інтегрованого індексу людського капіталу лінійна регресійна модель для двадцяти країн світу підтвердила наявність стійкого позитивного зв'язку між рівнем людського капіталу та економічним розвитком, який вимірювався за допомогою показника ВВП на душу населення за ПКС.

У третьому розділі дисертаційної роботи Швець А.С. проаналізував поточний стан розвитку людського капіталу України, провів сценарне моделювання альтернативних траєкторій динаміки людського капіталу України та запропонував напрями стимулювання розвитку національного людського капіталу. Дисертантом було обґрунтовано узгодження освітньої, наукової та інноваційної політики країни з метою формування компетентностей, необхідних для інноваційного розвитку, загальної технологічної модернізації та підтримки високотехнологічного сектору економіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості оцінювання рівня розвитку людського капіталу на основі методики розрахунку інтегрованого індексу людського капіталу, а також у науковому обґрунтуванні економічної політики держави в контексті запропонованих автором напрямів стимулювання розвитку національного людського капіталу України. Практичні рекомендації щодо підтримки сфер освіти, науки, охорони здоров'я, соціальної інфраструктури, у тому числі для внутрішньо переміщених осіб та ветеранів, які будуть у цілому сприяти розвитку людського капіталу, професійній підготовці працівників відповідно до потреб ринку, стимулювати інноваційну активність суб'єктів підприємницької діяльності, підвищувати мобільність та соціальний захист населення впроваджено в діяльність Павлоградської районної ради Дніпропетровської області (довідка 02-24-80/0/2-26 від 12.03.2026). Рекомендації щодо формування сприятливого середовища для розвитку здатності до інноваційної діяльності, готовності до сприйняття технологічних змін, а також уміння постійно оновлювати знання та професійні компетенції шляхом безперервного навчання протягом усього імплементовано в політику розвитку персоналу ТОВ ПП «ЗІП» (довідка №102 від 17.03.2026). Результати дисертаційного дослідження також впроваджено в освітній процес НТУ «Дніпровська політехніка» при підготовці та проведенні лекційних, семінарських та практичних занять зі здобувачами вищої освіти за дисциплінами «Фірми, ринкові структури та стратегії у світовій економіці» та «Глобалізація інноваційної діяльності» (довідка 01/03-26/2 від 27.02.2026).

Ступінь новизни наукових положень дисертації. До найбільш суттєвих наукових досягнень дисертаційного дослідження можна віднести наступні:

дістали подальшого розвитку:

– наукові підходи щодо закономірностей розвитку людського капіталу, які характеризуються зміною його внутрішньої структури (знань, умінь, навичок і здібностей) як результату взаємодії системи ендогенних та екзогенних факторів. Обґрунтовано історичну логіку еволюції внутрішньої структури людського капіталу під впливом змін технологічного, економічного та інституційного характеру (стор. 66-84);

– науково-методичні підходи до прогнозування розвитку людського капіталу шляхом застосування сценарного моделювання, що дозволило сформулювати альтернативні траєкторії динаміки людського капіталу України з урахуванням внутрішньої структури та різної інтенсивності її розвитку. Запропонований підхід розширює можливості використання інтегрованого індексу людського капіталу як інструменту стратегічного прогнозування та формування державної політики розвитку людського капіталу України в умовах економіки знань (стор.171-177);

– виокремлення сучасних тенденцій розвитку людського капіталу в світовій економіці та обґрунтування залежності економічної ефективності людського капіталу від його внутрішньої структури, ступеня реалізації інноваційно-наукової складової та стадії соціально-економічного розвитку країн. На основі емпіричного аналізу взаємозв'язку між інтегрованим індексом людського капіталу та рівнем економічного розвитку на основі побудови регресійних моделей для різних груп країн за рівнем доходу, виявлено диференційований характер впливу людського капіталу на економічне зростання та встановлено ефект зростаючої віддачі від його розвитку (стор. 131-143).

Удосконалено:

– методичний підхід до оцінювання людського капіталу на основі інтегрованого індексу людського капіталу, який структурно поєднує компоненти здоров'я, освіти, науково-дослідницької діяльності та враховує вплив сучасних соціально-економічних і технологічних трансформацій. Запропоновано формалізовану модель його розрахунку, яка забезпечує комплексну кількісну оцінку рівня розвитку людського капіталу та розширює можливості міжнародних порівнянь і аналізу динаміки його змін (стор.126-130);

– науковий підхід до класифікації факторів розвитку людського капіталу на основі встановлення взаємозв'язку між економічними, технологічними, соціально-психологічними, екологічними та інституційними чинниками Індустрії 4.0 та зміною характеристик людського капіталу. Такий підхід дозволяє розкрити механізм впливу четвертої промислової революції на внутрішню структуру людського капіталу та обґрунтувати напрямки його розвитку в умовах цифрової економіки (стор. 89-105);

– науковий підхід до визначення напрямів реформування людського капіталу України та обґрунтування необхідності системної політики його розвитку з урахуванням наявних структурних дисбалансів між складовими освіти, здоров'я та науково-дослідної діяльності. Запропоновано орієнтацію на розвиток інноваційної економіки та високотехнологічного сектору, що передбачає синхронізацію освітньої, науково-дослідної та інноваційної політики

з метою формування компетентностей, необхідних для технологічної модернізації економіки (стор. 193-196).

Повнота викладу положень дисертації в опублікованих роботах. Положення дисертаційної роботи Швеця Антона Сергійовича знайшли відображення у 10 наукових працях, у тому числі 5 статей у наукових фахових виданнях України, 5 матеріалів доповідей у збірниках міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 6,53 др. арк., з яких особисто автору належить 4,77 др. арк. Публікації повною мірою відображають зміст, основні положення та наукову новизну дисертаційної роботи, що винесені на захист.

Дотримання норм академічної доброчесності. Під час вивчення змісту дисертації та наукових праць здобувача фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Некоректних ознак запозичень чи інших ознак неправомірного використання сторонніх результатів в роботі не виявлено, Використання ідей, суджень, цитування інших авторів супроводжуються посиланнями на їхні праці.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи. Позитивно оцінюючи наукові результати, отримані в дисертаційному дослідженні та їх практичне значення, варто вказати на окремі дискусійні моменти та висловити деякі зауваження:

1. Дискусійним аспектом дослідження є підхід до виокремлення типів, форм, видів та рівнів людського капіталу, який потребує додаткового методологічного обґрунтування. У роботі запропоновано розширену класифікацію людського капіталу, однак, на наш погляд, межі між окремими категоріями не завжди є чітко визначеними, що може призводити до часткового перетину або дублювання їх змістовного наповнення.

2. Одним із важливих результатів дослідження є виявлення структурних дисбалансів між складовими освіти, здоров'я і науково-дослідної діяльності людського капіталу. Проте дискусійним залишається питання щодо їх природи. Зокрема, чи є ці дисбаланси наслідком недосконалої державної політики, чи вони обумовлені загальними трансформаційними процесами в економіці? На нашу думку, ці питання необхідно було більш глибоко розглянути в дисертації.

3. У роботі основна увага приділяється кількісним показникам, зокрема рівню освіти, тривалості навчання, чисельності наукових працівників та іншим статистично вимірюваним індикаторам, що, безумовно, дозволяє здійснити узагальнену оцінку стану людського капіталу. Водночас поза межами детального аналізу залишаються такі важливі якісні його характеристики як інноваційна культура, креативність, а також адаптивність до технологічних змін. У сучасних умовах саме ці параметри значною мірою визначають ефективність використання людського капіталу та його здатність до інноваційної трансформації.

4. Недостатньо уваги, на наш погляд, в роботі приділено питанням фінансового забезпечення реалізації запропонованих автором заходів по стимулюванню розвитку людського капіталу України.

Незважаючи на висловлені зауваження, у цілому дисертаційна робота за своїм змістом, рівнем наукової новизни та практичною значимістю заслуговує позитивної оцінки.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Швеця Антона Сергійовича на тему «Розвиток людського капіталу в умовах четвертої промислової революції» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, містить елементи наукової новизни та має практичне значення. Дисертація в сукупності вирішує важливе науково-практичне завдання щодо обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження закономірностей розвитку людського капіталу в умовах четвертої промислової революції і розробки на цій основі практичних рекомендацій щодо напрямів реформування людського капіталу України.

Дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 283 від 03.04.2019 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) і пп. 6-8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р. та № 502 від 19.05.2023 р.), а її автор – Швець Антон Сергійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Рецензент

Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри
прикладної економіки, підприємництва
та публічного управління
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Олександра ВАГОНОВА